

Lapszemle.

A „*Neue kirchliche Zeitschrift*“ második negyedévi (4.—6.) füzetének tartalmát a következőben ismertetjük.

A 4. füzetben *Steinbeck* breslauer tanár igen tanulságos, rövid áttekintést nyújt az utolsó tíz évnek német, különösen porosz egyháztörténetén. Ha át is éltük magunk ezen korszak eseményeit és élénk részt is vettünk esetleg bennük mint szemlélők, úgy ezen összefoglaló áttekintés mégis igen érdekes, annál inkább, mert írója figyelme az egyházi élet minden megnyilvánulására: az egyház szolgálatának igénybevételére, az egyházból való kilépésekre s oda való belépésekre (1910-ben: 17787 és 9789), az ifjúság oktatására, a konfirmációra, a vallásoktatásra, az egyleti életre, a szociális kérdésre, az egyházi harcokra (César, Jatho, Traub esete) a közösségi mozgalomra, a bel- és külmisszióra, a theol. tudományos mozgalmakra stb. kiterjed. Ugyanezen füzetben *Knoell* lelkész a vallásos nevelés szükségességéről és lehetőségéről értekezik. Azután kezdetét veszi e füzetben *Lehmann* lelkésznek egy cikksorozata, mely az 5. és 6. füzetben is folytatódik és a norvég theológiának egy századra (1811—1911.) kiterjedő történetével foglalkozik. A 4. füzet a felvilágosodás utolsó hatásait tünteti fel s a kristianiai egyetem theol. fakultásának első képviselőivel, *Hersleb* (1784—1836) és *Stenersen* (1789—1835) tanárokkal foglalkozik. Ők és az utánuk következő *Dietrichson* (1806—1879), *Keyser* (1836—1846 tanár), *Bull* és *Kaurin* (1843—1853 tanár) szerzőnk szerint a *restauráció* korszakát alkotják, mely után a *konfessionális luth. theológia* kora következett, melynek első s legjellegzetesebb képviselői: *Johnson* és *Caspari*. Velük foglalkozik az 5. füzet. Ők, de különösen a német-zsidó származású *Caspari*, aki teljesen norvéggé lett, a norvég theológiának büszkeségei. *Caspari*t pedig kutatásai az apostoli hitvallás története terén az egyetemes theol. tudomány egyik elsőrangú képviselőjévé tették. A 6. füzet *Johnson* és *Caspari* tanítványaival, különösen *Bugge* újtestamentomi exegetával és *Bang* egyháztörténésszel foglalkozik és a jelenkor történetéig jut, melyről a 7. füzet fog szólni.

Az 5. füzet tartalmából még ki kell emelnem *Juncker* königsbergi tanár rövid cikkét, melyben *Drews* „*Christusmythe*“ c. könyvének 2. kötetével foglalkozik, ismertetve és cáfolva *Drews* érveit, melyekkel Jézus létezésének profán és szt. írásbeli bizonyítékait akarja lerontani. Ugyane füzetben ír még *Stammer* lelkész Kierkegaardról és *Lauerer* müncheni lelkész a csodahit kritikai jelentőségéről. *Stammer* cikke centennaris megemlékezés, mert

máj. 5-én volt 100 éve, hogy K. született. Szerzőnk ez alkalomnak megfelelőleg egész rövid, (412—428. l.) de jellemző képet fest az Észak e jellegzetes gondolkodójáról, mely azon túlsok értekezés és fejtegetés mellett is megállhat, melyben vele már eddig is foglalkoztak és foglalkoznak. Nevezetesen védelmébe is veszi K.-t azon sok napjainkbeli torzkép ellen, melyben a keresztyénség ellenségeként, vagy pedig mint az egyházból való kilépés mozgalmának patrónusát mutatják be, (pl. Schrempf). K. szerzőnk felfogása szerint ellensége az esztetikai világfelfogásnak, mely ellen az etikai életfelfogás érdekében küzd; ellensége azután az idealisztikus spekulatív filozofiának, mellyel szemben épen a hit és a keresztyén vallás paradoxiaját akarja érvényre juttatni és végül ellenzője a hivatalos *államegyháznak*, mely a keresztyénséget a humanizmus veszedelmes közelségébe hozza. Ő nem a keresztyén dogmának, hanem a szokásos keresztyén ethika esküdt ellensége. S ha egy Feuerbach, Schopenhauer, Nietzsche, Tolstoi stb. mellé állítják, úgy ki kell emelni, hogy a keresztyénségnek épen azon jellemző vonásai, melyekben azok megbotránkoznak: a megváltás, az istenember által való kiengesztelés, az istennel való közösség stb. voltak előtte különösen értékesek. Kierkegaard iratai telve vannak annak bizonyosságaival, hogy ő tántoríthatlanul ragaszkodott a megfeszített Úrban való hithez.

Lauerer cikke a csodáról arról nevezetes, hogy a csoda fogalmának kedvelt ellaposításával szemben ragaszkodik annak teljes értelméhez és nagy alaposággal, sok ismerettel igyekszik azt igazolni.

A 6. füzet tartalmából megemlíjtük *Lueder* hamburgi lelkész dolgozatát a 100 év előtti vallásos élet történetéről, *Drüseke* cikkét Eustathios és Akominatos Mihály középkori görög theologusokról és végül *Rüdel* müncheni lelkész értekezését a sacrificium intellectusról, melyben ezen fogalomnak a fides implicitától való különbségét meghatározza és a keresztyén hit fogalmáról kimutatja, hogy az nem nevezhető sacrificium intellectusnak, mint azt a keresztyén hit ellenségei (pl. Nietzsche) állítják.

A Neue kirchliche Zeitschrifttal kapcsolatban most is rámutatunk a „*Theologie der Gegenwart*“ 2. füzetére, mely szintén nem régen megjelent. *Sellin* rostocki theol. tanár ismerteti benne az *ó testamentomi theol. tudomány irodalmát*. Nemcsak a forráshypothézis ellenfeleinek (Dahse, Wiener, Tölstra, Eerdman) műveiről szól, hanem a göttingeni magyarázatok biblia-folytatásáról (Gressmann és Schmidt, majd Steuernagel új ó-szövetségi bevezetéséről és Cornillénak új (7.) kiadásáról is elmondja nézetét. Különösen érdekes azonban, amit a saját maga által kiadott *ó-testamentomi* kommentár első megjelent kötetéről, *Procksch* Genesis kommentárjáról mond, amely először magyarázza a Genesist forrásainak egymásutánjában. Gressmannak Mózesről és koráról írt nagy könyvének és más termékeknek ismertetésével végződik füzetünk.

Dr. Daxer György.